Мехк-Дас, Кадыров Ахьмад-Хьаьжин Рамзана д1акхайкхийнчу Нохчийн меттан шарна лерина, 2023- чу шеран, оханан беттан 25-чу дийнахь Гуьмсан к1оштан Комсомольскерчу йуккъерчу ишколехь нохчийн меттан, литературин хьехархочо Таибов Омаран Ларисас д1айаьхьира «Хаарийн б1ов» ц1е йолу викторина. Оцу викторинехь дакъалоцуш бара 8 –чу классан дешархой.

Викторинин 1алашо йара:

1. Дешархойн нохчийн меттан, литературин, г1иллакх-оьздангаллин хаарш таллар.

2. Нохчийн матте, литературе, уьйр-марзо ч1аг1йар.

3. Вовшашца лераме а, г1иллакхе а, собаре а хиларан хаарш кхиор.

Дешархоша доккхачу хазахетарца дакъалецира викторинехь, гуш дара дешархойн самукъадаьлла хилар. Къаьсттина самукъадаларца дешархоша гайтира нохчийн литертурин урокашкахь 1амийначу произведенийн йукъара кегий сценийн кийсигаш. Х1ора тобанаша шайн классийн ц1арах кечбинера нохчийн кхачанаш, тобанийн декъашхоша дийцира кхачанаш шаьш муха кечбинера.

Викторинин мах хадо а, хьовса кхайкхинчу жуьрин декъашхоша: дешаран декъан доладархочо Эскиева М.А., хьехархоша: Маруев Х.А., Эрсебава Х.С. лаккхара мах хадийра д1айаьхьначу викторинин.

«Хаарийн б1ов»

Комсомольскера йуккъерчу ишколан
нохчийн меттан, литературин хьехархо
Таибов Омаран Лариса

1алашонаш:
2023-г1а шо Нохчийн меттан шо хилар д1акхайкхор!
1.Нохчийн мотт бийца атта хилар, хьалдолуш хилар д1ахаийтар.
2.Нохчийн мотт ца байта кхио а, ларбан а безар;
3.Вайн дегнашкахь ненан матте болу безам ч1аг1бар, нохчийн мотт марзбар.

Мероприяти д1айахьар:

Хьехархочун дош.

Нохчийн меттан де пачхьалкхан т1ег1ана т1ехь даздар дозалла ду. Боккха кхаъ а, доккха хазахетар а ду иза вайн дерриге а нохчийн къомана. Нохчийн мотт ларбар, цуьнан сий-пусар дар – иза нохчийн г1иллакхаш, оьздангалла , къоман истори ларар ду. Вайн литература а, мотт а кхиорехь дуккха а 1илманчаш а, йаздархой а бу къахьоьгуш. 2003-чу шарахь 23-чу мартехь т1еэцначу Нохчийн республикан Конституци т1ехь нохчийн мотт, оьрсийн маттаца цхьаьна, пачхьалкхан хилар д1акхайкхира. Цул т1аьхьа Нохчийн парламенто арадаьккхинчу «Нохчийн республикан меттан хьокъехь» долчу законо, нохчийн мотт а, кхидолу меттанаш а Нохчийн Республикехь леларан низам билгалдаьккхира.

2023 шо вайн Мехкан куьйгалхочо, Россин Пачхьалкхан Турпалхочо Кадыров Ахьмад-Хьаьжин Рамзана шен Указца «Нохчийн меттан шо» аьлла д1акхайкхина ду.
Цунна лерина вай чиллин беттан 21- чу дийнахь д1ахьур йу «Хаарийн б1ов» ц1е йолу викторина.

НОХЧИЙН РЕСПУБЛИКИН КУЬЙГАЛХО

УКАЗ

28.11.2022 №245

Соьлжа-Г1ала

2023 шо Нохчийн Республикехь
Нохчийн меттан шо д1акхайкхоран
хьокъехь

Нохчийн мотт а, нохчийн къоман культура а, ламасташ а 1алашдаран, кхиоран, йаржоран 1алашонца сацам бо:

1. 2023 шо Нохчийн Республикехь Нохчийн меттан шо д1акхайкхо.
2. Нохчийн Республикехь Нохчийн меттан шо д1адахьа вовшахтохаран комитет кхолла а, цуьнан д1ах1оттам, йуххедилларца бог1уш, т1еч1аг1бан а.
3. Вовшахтохаран комитетана т1едилла цхьана баттахь кечйан 2023 шарахь Нохчийн меттан шо д1адахьа леринчу мероприятешна кечамбаран а, уьш вовшахтохаран а план.

Кадыров Ахьмад-Хьаьжин Рамзан

«Хаарийн б1ов» т1едахкарш

Х1ора тобан хила йеза шайна хаьржина:

1. Ц1е, девиз, эмблема.
2. Инсценировка (хаттар) кечйар, гайтар
3. Нохчийн меттан хаарш.
4. Литературин хаарш
5. Г1иллакх-оьздангаллин хаарш.
6. Жам1 дар.

Дешархойн тобанийн векалша довзуьйту шаьш: шайн тобан ц1е, девиз.

Хьехархо:

-Х1ора тобанна т1едиллинера цхьацца сценарий х1отторца хаттарш кечдар, х1инца вай хьовсур ду и т1едиллар муха кечдина.

-Шолг1а т1едиллар ду ненан маттах долу хаарш зер

(Х1ора тобанера цхьацца дешархо т1е а вог1ий схьаоьцу т1едиллар)

1. *Жерахьо дуьйлийша школе* - боху предложени ю:

1.йуьхьан;
2.билгалза-йуьхьан;
3.йуьхьза;
4.билгала-йуьхьан+

***2. Аьхка мангал хьокху* - боху предложени ю:**

1.йукъара-йуьхьан;
2.билгалза-йуьхьан;+
3.йуьхьан
4.билгала-йуьхьан

3*. Охуш аьлларг оруш карийна* - боху предложени ю:

1.йукъара-йуьхьан;+
2.ц1еран;

3.билгалза-йуьхьан;
4.йуьхьза.

4. ***Х1инца шелйала йоьлла*- боху предложени ю:**
1.йукъара-йуьхьан;
2.ц1еран;
3.билгалза-йуьхьан;
4.йуьхьза.+
5. ***1аьржа буьйса*-боху предложени ю:**
1.йуьззина йоцу;
2.ц1еран;+
3.билгалза-йуьхьан;
4.йуьхьза.
6. Предложенехь къастаде логически подлежащи:
а) Арахь говр йежа;
б) Раянина ца дезаделира цуьнан хабар; +
в) «Ура»геннахь а хезара;
г) воккханиг берашна хьехар деш вара.

7. **Предложенехь къастаде фразеологически цхьанакхетар:**
а)Йедда т1ейеара жима Сацита;
б) ши куьг а ластийна школе йеара Марина;+
в)б1аьстенца хьаладевлира зезагаш;
г)цхьанне а ца гира к1ант араволуш.

8. Х1ара ц1ерметдешнаш дефисца ца яздо:
1) цхьа?волу, кхи?волу, наггахь?волу;+
2) со?суо, и?ша, шу?шаьш;
3) муьлх?муьлха, мил?милла, хьаъ?хьаъа а;
4) тхо?тхьаьш, шун?шайниг, цуьнан?шен.

10. ***Марет хьекъале йу*-къастаде сказуемин тайпа**

1) Хандешан цхьалхе;
2) ц1еран х1оттаман;+
3) хандешан х1оттаман.
4) ийна х1оттаман.

11. Х1ара куцдешнаш дефисца ца йазйо:

1.Мас?санхьа, тах?ханехь,мац?цах;+
2.ул?уллехь, мин?минотехь,наг?наггахь;
3.ма?бохху, ма?элли,ма?хетта;
4.кхана?лама, мин?минотехь,парт?аьлла.

12. Х1ара дешнаш дефисца ца йазйо:

1.кад?1айг, мотт?г1айба, ков?керт;
2. йалта?лелор, стун?да, к1алд?даьтта;+
3. да?нана, дика?вон, вер?ваккхар;
4. ког?корта, куц?кеп, чу?ара.

13. ***Суна хьоьца деша ваха лаьа*-предложенехь долу сказуеми ду:**

1. Хандешан цхьалхе сказуеми;
2. хандешан х1оттаман сказуеми;+
3. ц1еран х1оттаман сказуеми;
4. ийна х1оттаман сказуеми.

14. Карара уьйр хуьлу:

1.Кхаа кепара;+
2.йеа кепара;
3.шина кепара;
4.пхеа кепара.

15.Къастамаш хуьлу:

1. Билгала, билгалза;
2.берта, бертаза;+
3.бартбаран, бахьанин;
4.чолхе, цхьалхе.

16. **Хандешан а, билгалдешан а билгалонаш шеца йолчу хандешан кепах олу:**

1.причасти;+
2.масдар;
3.куцдош.

Литературин т1едахкарш

1.Хьалхарчу дешдекъа т1ехь тохар а долуш шина дешдекъах лаьттащ стопа йолчу стихан г1улчах олу.

1.Ямб
2. хорей+
3.дактиль

2. Нохчийн литературин бухбиллархо

1.Бадуев Са1ид-СалихьСулейманович;+
2.Мамакаев 1аьрби Шамсуддинович;
3.Айсханов Шамсудди Катаевич

3.Нохчийн литературехь дуьххьара роман язйинарг?

1.Сулаев Мохьмад Амаевич;
2.Бадуев Са1ид-Салихь Сулейманович;+
2.Сальмурзаев Мохьмад Сальмурзаевич.

4.Чекхдаха кицанаш:
Г1иллакх дезаш волчунна ………………………… (и генахь дац)
Коьртехь хьекъал ца хилча, ………………………… (когаша къахьоьгу)

5. Хьалхарчу дешдекъа т1ехь тохар а долуш кхаа дешдекъах лаьтташ стихан г1улч йолчу стихан барамах олу.
1.Дактиль;+
2.анапест;
3.хорей;

6.Нохчийн литературехь дуьххьара стихашкахь повесть язйинарг:
1.А.Айдамиров;
2.Ш.Арсанукаев;+
3.А.Нажаев.

7. «Шолг1ачу дешдекъа т1ехь тохар а долуш шина дешдекъах лаьтташ йолчу стихан г1улчах олу:
1.ямб;+
2 дактиль;
3.хорей.

8. Х1уман мухалла билгал а йоккхуш йа цуьнан цхьа аг1о исбаьхьаллин, поэтически кепехь гойтучу дашах олу:
1.метафора;
2.олицетворени;
3.эпитет.+

9. Бакох-г1алахь лоьрийн иститутехь дешна лор-поэт ву:
1.А.Айдамиров;
2 М. Сулаев;+

3.М.Мамакаев.

10.Чекхдаха кицанаш:

1иллинчу т1улга к1ел ………………..... (хи ца кхаьчна)

Ала йоIе……………………………. (хаза несе)

Г1иллакх-оьдангаллин, кхолламаллин хаарш зеран т1едахкарш

(Хаттарш массарна а ло, хьалха куьг айина жоп делларг тоьлла лору.

1.Х1ун ларам хила беза оьздачу стеган йалтица а, юучу х1уманца а?

-Вайн къоман къаьстттина хилла йуучун пусар дар, махках даьхна и хало гина дела.Йалта хала д1адуьйш а, чудерзош а къахьоьгу, юучун пусар дан деза, х1унда аьлча массери а хир яц йаах1ума а. Хьалха цуьргаш диъча хаза хуьлу олура, к1анта йаьгна х1ума йиъча майра хуьлу олура. Иза баккъал а хуьлу бохург дац иза, рицкъан пусар дар хилла, кхоам бар а ду.

2. Нохчийн йукъараллехь муха д1ахьош хилла белхи бар?

-Вайн нохчийн къоман йукъахь лелла г1иллакх, 1адат ду и, х1окху замане к1езиг кхаьчнехь а, хьалха заманахь дуккхах болу болх куьйгаца беш бара, хьаьжк1аш хьайохуш, мангал хьоккхуш, т1арг1а къажбеш, беш охкуш, поппар хьоккхуш, цуьнах кибарчигаш йеш, йалта чудерзош а. Арахь, чохь деш долчу х1уманна накъосталла ду и.

3. Дика-вонехь лелочу г1иллакхашка хьаьжжина стагана луш йолу еза ц1е? (къонах)

4.Синкхетамечу адамийн вовшашца а, гонахьарчу 1аламца а йолу йукъаметтигийн барамийн кеп? (оьздангалла).

5. Ваша ваша вац, нагахь… (доттаг1вацахь).

6. Нохчийн дахарехь нийсо лелочийн долу оьзда г1иллакх? (масла1ат)

7.Мехк-кхело латтадо… (низам).
8. Воккхачу стеган говр х1ун лерина? (1аса).
9. Нохчийн мифологехь майраллин символ? (борз).
10. Стаге маршала хоттуш кхечу къаьмнийн доцу нохчийн г1иллакх? (хьалаг1аттар).

Кхоллараллин т1едахкарш
11. Дог1а дог1учу хенахь муьлхачу йарашна к1елахь хиъна 1а пхьагал? (Т1едачу).
12. Машен д1айоьдучу хенахь цуьнан муьлха ч1ург ца хьийза? (запасной, т1аьхьалонан)
13. Цхьогал додучу хенахь т1ехьа х1унда хьожу? (т1ехьа б1аьргаш бац).
14. 31 февралехь х1ун хилла? (февраль беттан 28 я 29 де ду).
15. Цициг лаьттахула х1унда лела? (т1ома дала ца хаьа).

	Хаарийн б1ов т1едахкарш	8 а класс	8 б класс	8в класс
1.	ц1е, хьал-де хаттар, эмблема.			
3.	Инсценировка(хаттар) кечъяр, гайтар			
4.	Нохчийн меттан хаарш			
5.	Литературин хаарш			
6	Г1иллакх-оьздангал. хаарш зер.			